

Arnold Ræstad – med stort samfunnsengasjement

Av Harald Bøhn

Arnold Christopher Ræstad ble født 15. februar 1878 i Kristiania, der han vokste opp. Etter examen artium startet han jusstudier, og tok embetseksamen i 1900 med utmerkede karakterer. Han tok doktorgrad i 1912 på en avhandling om sjøterritoriets historie og teori, ”Kongens strømme”. Avhandlingen ble delvis skrevet mens Ræstad arbeidet som sekretær i Utenriksdepartementet i 1906-1910, og tjente også det formål å begrunne de norske krav på Spitsbergen. Inntil teorien om kontinentalsokkelen kom opp etter den annen verdenskrig, var ”Kongens strømme” et hovedverk i norsk folkerettslig litteratur.

I første del av sin karriere hadde Ræstad faste stillinger. Etter perioden i Utenriksdepartementet var han en kort tid utenriksredaktør i Tidens tegn. Fra 1913-1918 var han universitetsstipendiat i handelspolitikk og folkerett. Utover dette var han gjennom livet uavhengig, og livnærte seg av private midler, honorarer og royalties. Han benyttet rollen til å skrive over 40 bøker og hundrevis av artikler, med en uvanlig faglig spennvidde. I tillegg deltok han i offentlig og privat næringsvirksomhet.

I 1921 ble Ræstad utnevnt til utenriksminister i Blehrs andre regjering. Her fikk han den utakknemlige oppgaven å forhandle med vinlandene Spania og Portugal i samsvar med den forbudslinjen Stortinget hadde vedtatt. Disse forhandlingene mislyktes, og Ræstad gikk av etter bare 11 måneder som statsråd.

Ræstad ble for øvrig utsatt for et personangrep fra redaktør Nils Vogt i Morgenbladet, som påsto at Ræstad var blitt statsråd fordi han som offisiell forhandler under den forrige regjering hadde sørget for at Norges sak ikke vant fram. Ræstad anla injuriesak, men tapte. I dommen ble det slått fast at i det politiske liv må aktørene tåle mer av personangrep enn på andre områder i samfunnet. Denne oppfatningen har siden vært lagt til grunn av norske medier, i hvert fall fram til Tønne-saken i 2003.

I årene etter avgangen som utenriksminister var Ræstad en produktiv forfatter som engasjerte seg i en rekke ulike problemstillinger. Han hadde en spesiell interesse for utviklingen av nye kommunikasjonsmidler. Særlig gikk han tungt inn i Kringkastingsselskapet AS, og ble den første styreleder i NRK da det ble grunnlagt i 1933. Han fikk en svært sentral rolle fordi selskapet ikke hadde noen daglig leder før i 1939, og Ræstad behersket i større grad enn noen annen de opphavsrettslige og folkerettslige problemstillinger NRK sto overfor. I tillegg var han i stand til å følge med i den teknisk-naturvitenskapelige utvikling. Med bakgrunn også i historie og kunsthistorie, samt at han behersket både engelsk og fransk til overmål, ble han en sentral person innen den internasjonale kringkastingsunionen.

Ræstad fikk likevel ikke stillingen som administrerende direktør i NRK da denne ble utlyst i 1939. En forklaring kan være at Ræstad i perioden 1933-1935 hadde stått i sentrum for en debatt

omkring overgangen til statsdrift der han ble anklaget for å ha beriket seg på kringkastingens bekostning.

Ræstad var blant dem som på slutten av 1930-tallet så at krigen ville komme. Etter den tyske invasjonen forlot han Oslo sammen med sin kone, og stilte seg til regjeringens tjeneste. 22. april 1940 ble det i statsråd vedtatt en provisorisk anordning om pengevesenet, og Ræstad ble utnevnt til sjefdirektør for Norges Bank. Norges Banks hovedsete ble etter hvert flyttet til London. Ræstad hadde stillingen som sjefsdirektør fram til etter frigjøringen. Ved kongelig resolusjon av 13. juli 1945 ble Norges Banks hovedsete flyttet tilbake til Oslo, bankens direktører og representanter i London entlediget, og Nicolai Rygg, som hadde ledet bankens virksomhet i Oslo under krigen, gjeninnsatt som formann i direksjonen.

Ræstad var før sin utnevning heller ikke ukjent med økonomiske problemstillinger. I 1934 hadde han utgitt en bok med tittelen ”Penger, valuta og gull”. Han hadde også i foredrag og artikler vært innom økonomiske problemstillinger. Naturlig nok fikk han som leder av Norges Bank i London ingen muligheter til å influere på pengepolitikken i Norge. Den oppgaven måtte Nicolai Rygg, som sjefsdirektør fram til krigsutbruddet, ta seg av. Rygg var da også blitt oppfordret til å bli i Oslo etter krigsutbruddet.

Regjeringen hadde imidlertid presisert at bankens lovlige direksjon var lokalisert i London, og at bare denne direksjonen kunne påta seg juridiske forpliktelser på vegne av Norges Bank. Dette ble også presisert av London-direksjonen i et rundskriv til allierte og nøytrale sentralbanker sommeren 1942. Dette rundskrivet skapte nok enkelte problemer for bankens virksomhet i Oslo, særlig i forhold til Sverige. Forholdet mellom direksjonen i Oslo og i London var da også etter krigen nokså anstrengt. Begge parter kom imidlertid godt ut av den gransking av Norges Banks virksomhet under okkupasjonen som ble foretatt i 1947-1948.

Ræstads første oppgave som leder for Norges Banks direksjon ble å få kontroll over bankens midler i allierte og nøytrale land. Verdien av disse utgjorde 586,6 mill. kroner. Det ble opprettet en stilling som representant i New York i 1942, en forløper for dagens kontor i byen. Videre arbeidet direksjonen med spørsmål knyttet til kronekursen ved en eventuell alliert invasjon og gjenerobring av Norge, samt om midlertidig ordning av pengevesenet under frigjøringen av Norge. Parallelt med dette ble det i Oslo arbeidet med planer for en pengesanering.

Ræstad fikk etter krigsutbruddet også andre oppgaver enn å lede virksomheten i Norges Bank. Allerede under felttoget i Norge hadde han etablert seg som rådgiver og fungerte nærmest som en statsråd for regjeringen. Han fikk ansvaret for kringkastingsvirksomheten i det frie Norge, senere i London og USA fram til 1945. Han førte i pennen den provisoriske anordningen som regulerte opprettelsen av Nortraship, organisasjonen som ble etablert av norske myndigheter for å administrere den store norske handelsflåten utenfor tyskkontrollerte områder, og gikk høsten 1940 sammen med Arne Ordning inn for det atlantiske samarbeid, en utenrikspolitisk linje regjeringen etter hvert valgte å følge. Videre var han norsk delegat i forhandlingene i San

Francisco om etableringen av FN. I tillegg til dette var han aktivt engasjert i ulike kulturelle aktiviteter i London.

Ræstads arbeidsform var preget av saklighet. Med sitt brede interessefelt, og med sitt engasjement i en rekke kontroversielle saker ble han i sin samtid en omstridt person. Nøkterne kritikere ville nok av og til råde ham til noe større konsentrasjon.

Ræstad døde i Oslo kort tid etter frigjøringen, 18. september 1945, 67 år gammel.

Artikkelen er særlig basert på følgende kilder:

Store Norske Leksikon, artikkel av Hans Fredrik Dahl

Toralv Øksnevad: Arnold Ræstad, Samtiden, hefte 57, Oslo 1948.